

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**



ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 15 квітня 2021 року)

ДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808

Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 10.09.2021 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови

Обиденнікова Марина Олегівна – здобувач II курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри української мови

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія XXI століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 15 квітня 2021 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. 164 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2021

©Автори публікацій, 2021

<i>Явище морфологічної атракції в лінгвістиці</i>	44
<i>Жиліна Кристина</i>	
<i>Поняття «атракція» в лінгвістичній науці: історія і сучасний стан дослідження</i>	45
<i>Жиліна Кристина</i>	
<i>Еротизм у ліриці Юрка Іздрика</i>	49
<i>Катриченко Карина</i>	
<i>Использование пословиц и поговорок в заголовках СМИ</i>	53
<i>Клад'єва Аліна</i>	
<i>Teaching Ukrainian as a Foreign Language</i>	55
<i>Ковальова Діана</i>	
<i>Реалізація методу вправ у навчанні української мови як іноземної</i>	56
<i>Ковальова Діана</i>	
<i>Неологизмы в романе Дины Рубиной «Белая голубка Кордовы»</i>	58
<i>Колісникова Карина</i>	
<i>Відображення любовних почуттів у художньому просторі повісті Г.Ф. Квітки-Основ'яненка «Сердешна Оксана»</i>	60
<i>Комолова Юлія</i>	
<i>Складнопідрядні речення умови в політичних текстах</i>	63
<i>Кондратюк Вікторія</i>	
<i>Вербалізація лексико-семантичного поля «пам'ять» в есеях Василя Махна</i>	69
<i>Котолуп Анастасія</i>	
<i>Антропонімія творів І. Нечуя-Левицького</i>	72
<i>Кравцова Альона</i>	
<i>Навчання дітей англійської мови: метод TPR</i>	76
<i>Кузнецова Лілія</i>	
<i>Осмыслення ідеї свободи у романі С. Жадана «Ворошиловград»</i>	78
<i>Куткова Вікторія</i>	
<i>Особливості ойконімії Маріупольського району Донецької області</i>	81
<i>Лебедєва Надія</i>	

Кравцова Альона Євгенівна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: канд. філ. наук, доц Ю.М. Лебеденко

АНТРОПОНІМІКОН ТВОРІВ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Власні назви взагалі і різні види власних іменувань у тому числі — це невід’ємна велика складова частина лексичного складу мови кожного народу, а «матерія і форма рідної мови» стають зрозумілими тільки тоді, — відзначав Ф. Енгельс,— коли простежується її виникнення і поступовий розвиток, а це неможливо, коли не приділяти уваги, по-перше, її власним відмерлим формам і, по-друге, спорідненим живим і мертвим мовам». [1, с.5]

Без вивчення основ та факторів, які вплинули на утворення українських власних імен, буде дуже складно відстежити розвиток такої важливої ланки ономастики – у цьому й полягає актуальність нашої розвідки.

Мета дослідження – визначити походження антропонімів у творах І. Нечуя-Левицького: «Кайдашева сім’я», «Микола Джеря», «Старосвітські батюшки та матушки», «Хмари».

Завдання: 1) з’ясувати особливості творення антропонімів у творах письменника; 2) визначити походження та історію власних імен із творів автора.

Об’єктом дослідження стали твори «Кайдашева сім’я», «Микола Джеря», «Старосвітські батюшки та матушки», «Хмари» І.Нечуя-Левицького.

Предметом спостереження є власні імена: особливості імен та прізвищ, уживаних у творах І. Нечуя-Левицького.

Жанр твору, його тема, стиль викладу запрограмовують і своєрідність використання антропонімії. Власні імена, як елемент лексичної системи письменника в творі служать для створення художнього образу, розкриття авторського світогляду, відображення мовних і літературних традицій. [2, с.53]

Саме антропоніміка (від давньогр. ἄνθρωπος – людина) – розділ ономастики, що вивчає антропоніми, або імена людей (включаючи прізвища, прізвиська, по-батькові, псевдоніми і т.д), їх походження та закономірності функціонування у мовленні. [3, с.95]

Антропоніміка вивчає також історичний вплив, будову, географію власних імен людей.

Кожна складова власних імен ділиться із читачем великим спектром асоціацій, які дадуть можливість краще зрозуміти персонажа, та дізнатись про основні риси його характеру.

Власні імена, які використовують автори у творах, мають свою цікаву історію, і додають особливого шарму та глибини тексту.

За допомогою них письменники дають можливість розширити простір для уяви читачів, які разом із асоціаціями краще починають розуміти сутність персонажів.

Власні імена можуть ховати в собі основну характеристику персонажа, також слід зауважити, що в імені, прізвищі, по – батькові або прізвиську може бути означення, яке дає прямі факти щодо людини: її статусу, приналежності до певної професії чи національності, ознаки характеру.

Можна виокремити такі функції власних імен у художньому тексті: номінативна, характеристична, стилістична, експресивно-емоційна, алюзійна, деконструктивна та функція мовної гри. [2, с.3]

На те, яким змінам піддаються власні імена впродовж століть, впливає історія, культура країни та розвиток людства.

Вивчення антропонімії художнього твору розпочинається з аналізу авторського світосприйняття, оскільки воно детерміноване особливістю автора і мотивами його творчості, нормами місця, часу.

Для дослідження етимології власних імен я обрала тексти творів І.Нечуй – Левицького, адже антропоніми, які він використовував, поки не досліджувались змістовно.

Письменник вважав, що його колеги по письму повинні брати натхнення та основу для своїх творів з України, нашого народу та фольклору, тому і такі деталі, як антропоніми були тісно зв'язані з українською, не запозиченою культурою.

Письменник не вигадував чогось нового чи міфічного, був прихильником реалізму, та упродовжував у свою творчість життя без прикрас, зображуючи його таким, яким воно являлося.

Таким чином, він максимально приближував своїх героїв до читача, і останній міг асоціювати себе з ними, та швидше поринути у світ, який так нагадував реальність.

Це було для того, щоб читач зміг відчути себе рівноправним та актуальним персонажем, на рівні із героями творів, і проживати з ними разом історію.

Тож, розглянемо найбільш відомі твори Нечуй – Левицького, і на їх основі проведемо аналіз власних імен головних героїв.

Твір, який важко читати без сміху та сліз – «Кайдашева сім'я» – несе не тільки в заголовку, а й упродовж всього твору прізвище, яке подарував своїй нещасній родині батько Омелько Кайдаш.

Є теорія, що це рокове прізвище створилося за допомогою компонента «Кай», тобто «карати, мститися». У творі, як ми пам'ятаємо, родичі, що носять його, ніби тягар, постійно воюють між собою, вигадуючи, як насолити одне одному.

Також похідним словом могли слугувати «Кайдани». Усі родичі, що були об'єднані таким прізвищем, були ніби приречені на те, що будуть нещасними або житимуть з постійним тягарем на душі.

У цьому творі є ім'я, яке має цікаву історію, що розкриває характер персонажа за допомогою асоціацій, які можна використати для розбору, і це – Лаврін Кайдашенко.

За мотивами повісті можемо згадати, що цей юнак спочатку був веселий, і неконфліктний, добродушний та люблячий.

У цьому імені ховається розшифрування його сутності: воно було похідним від лат. «лаурус», що означає лаврове дерево чи вінок, і це трактується у переносному сенсі як «перемога».

Аналізуючи образ Лавріна у творі, можна простежити, що спочатку він був позитивним та лагідним чоловіком, а потім через те, що доводилося захищати дружину та свій шмат спадщини, він став черствіти.

Саме тому вважаю, що його ім'я не спроста було обрано, і письменник обрав таке, яке ще на початку твору асоціювало би юнака як людину, яка досягає своєї цілі і захищатиме те, що йому дорого – жінку та майно.

Конфлікти в сім'ї зробили його більш жорстоким та войовничо налаштованим проти родичів, які завдавали шкоди.

Згадаємо в цьому зв'язку історію наречення героїні повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря»: «Ту дівчину звали Нимидорою. Піп був сердитий на її неслухняного батька й надавав його дітям таких іменнів, що всі люди на селі ніяк не могли убити їх собі в голову, а баба-повитуха ніколи не могла донести в своїй голові того ймення додому і губила його на поповому порозі. Тій дівчині піп дав ймення Минодора, а люди на селі звали її Нимидорою». [5, с.2]

Це ім'я несе в собі частинку історії боротьби між церквою та простими людьми, яка намагалась будь – яким способом принизити бідняків, які не мали чим сплатити для того, щоб дітей назвали красивіше.

У цьому незвучному імені можна відчутти немилозвучність, нелюбов до людей, що не мали статусу.

З боротьбою зв'язаний і ще один персонаж із твору «Хмари» – Павло Радюк, який прагне захищати народ, вірить в краще майбутнє, і все для цього робить.

Його прізвище пов'язано з коренем «рад», яке розшифровується як «радий».

Письменник втілює у цьому чоловікові образ сильного, доброго патріота, щирого та позитивного, і ототожнив всі ці якості прізвищем.

На основі повісті «Старосвітські батюшки та матушки» можна взяти дуже велику кількість прикладів, які є цікавими для аналізу.

Найбільш чисельною в повісті є група секундарних антропонімів. Змальовуючи життя українського духовенства ХІХ століття, Іван Нечуй-Левицький закономірно використовував імена з українського народнорозмовного антропонімікону: Олесья, Настя, Онися, Килина, Маруся, Прокіп, Харитін, Степан, Петро, Іван тощо. [6, с.7]

Ці імена походять від грецької мови, вони часто вживались в Україні, тому отримали свою остаточну форму саме ту, яка достатньо комфортно вписалася в життя нашого народу, і стала звичною, і не визивала здивування.

До окремої групи власних імен можна віднести імена, які відносяться до церковної тематики: Харитін Моссаківський, Іоанн, Ісаак.

Також письменник використовував у творі імена гетьманів, полковників, та інших діячів, які залишили слід в історії: Богдан Хмельницький, Іван Гонта, Залізняк та ін.

Серед жіночих імен знайшлося декілька таких, які використовують із пестливою формою - Натуся, Палазя і Надезя. У цій формі останнє ім'я, скоріш за все, письменник вигадав сам.

Трапляються у творі й власні імена, які було запозичено з античної грецької та римської міфології.

Одна з головних героїнь, Онися, ховає у своєму імені невеличку таємницю – воно означає «доброчинна», хоча іноді трактують як: «виконавча». Коли до неї сватався Балабух, він звертався до неї як «Афіна – Паллада, Венера, Діана».

Називаючи іменами богинь (Афіна – мудра та войовнича, Венера – покровителька любові, Діана – богиня рослинності та життя), він намагався зробити «метафоричний» комплімент, але це ніяк не вдавалося. А коли вона йому відмовила, прозвав її Мегерою. З міфології можна згадати, що ця богиня була найстрашнішою, мала жагу до кровної помсти...

Отже, у творчості І. Нечуя-Левицького антропоніми відіграють важливу роль, за допомогою них він розширював кордони уяви читача.

Не тільки характер, а й тематика твору та його особливості впливали на вибір імені для персонажа, що робило його унікальним.

Також автор показав, як можна надати характеристику персонажам, створити цілісні цікаві образи, комбінуючи такі знайомі для того часу рідні українські імена із запозиченням з інших мов.

І. Нечуй-Левицький використовував загальноживані антропоніми, а також запозичував з історії та міфології, що підтверджує його широкий кругозір та освіченість.

Перспективою подальших досліджень можуть бути національно марковані антропоніми українських письменників.

Література

1. **Худаш М.Л.** З історії української антропонімії. Київ, 1977. С.5 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Khudash_Mykhailo/Z_istorii_ukrainskoi_antroponimii.pdf
2. **Доценко М.В.** Дисертація поетоніміка модерністської та постмодерністської прози. Вінниця. 2018. С. 3–53 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dotsenko_Mariia/Poetonimika_modernistskoi_ta_postmodernistskoi_prozy.pdf
3. **Греков В.О.** Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. Вересень, 2018 р. С.95 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/9/22.pdf>
4. **Нечуй-Левицький І.** Непотрібність великоруської літератури для України і для слов'янщини (Сьогочасне літературне прямування) С. 7 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=02=0&S21P03=ID=&S21STR=001298>
5. **І.Нечуй – Левицький** «Микола Джеря», с.2 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=908&page=2>
6. **Скрипник Л. Г.** Власні імена людей: словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 1986. с.7